EL SENYORIU DE CELMA. L'ESQUEMA FUNCIONAL
Lluís M. Figueras Fontanals
IEV "Estudis Comarcals", 16, Valls 1999

per Roger Roig

Després d'un parèntesi de gairebé set anys, apareix un nou volum dedicat a l'estudi del senyoriu de Celma, signat una altra vegada per Lluís M. Figueras i Fontanals, un home erudit que ha consagrat gran part de la seva existència a documentar la vida (i, per tant, la història) d'aquest llogaret de la comarca de l'Alt Camp, avui abandonat però que va viure centúries d'esplendor en el passat, tal com es pot constatar de seguida amb la lectura dels diversos llibres editats sobre aquesta qüestió.

Avui dia, i amb el tercer volum d'aquesta trilogia que ara es clou a les mans, no resulta gens exagerat d'afirmar que el territori de l'antic senyoriu de Celma és un dels indrets del nostre país que ha generat una major bibliografia en el decurs dels darrers anys, i més si prenem com a punt de referència i de comparació, òbviament, la nul·la presència humana de què gaudeix en aquests moments.

Lluís M. Figueras retorna de nou al tema amb el mateix entusiasme amb què ja ho havia fet en els dos anteriors lliuraments d'aquesta saga: *El senyoriu de Celma (Aproximació històrica)* i *El senyoriu de Celma (L'esquema organitzatiu)*, que també van ser publicats per l'Institut d'Estudis Vallencs, dins de la mateixa col·lecció d'Estudis Comarcals, els anys 1985 i 1992, respectivament. L'autor aporta novament tota la informació que ha estat capaç d'arreplegar en les seves sovintejades estades als arxius de tot arreu, i que versen sobre Celma i la seva gent.

El senyoriu de Celma. L'esquema funcional s'estructura en dues parts ben diferenciades quant al contingut, malgrat que presenten molts punts de contacte, ja que en definitiva es tracta de reflectir-ne el funcionament. En una primera part, es parla àmpliament de l'explotació de la terra, activitat que en el decurs dels segles es va constituir com la base de l'economia dels homes i les dones que, tant a través d'un títol de propietat com en qualitat de vassalls, s'encarregaven d'assegurar la fertilitat de les terres i de garantir-ne la producció agrícola.

En aquest sentit, el treball de Figueras fa una descripció dels dos tipus de propietat que hi havia en aquest territori a partir del segle XII: la propietat senyorial i l'alodial o lliure. La primera era la que els senyors de Celma es reservaven per al seu benefici, i que de mica en mica va anar absorbint gairebé per complet la segona, que era el fruit dels punts de repoblació del territori després de l'estada dels musul-

mans. D'aquesta manera es va anar consolidant un potentíssim *dominicum* que, al seu torn, va possibilitar l'aparició de masos enfitèutics, que eren unitats d'explotació de tipus familiar que els senyors de Celma assentaren a les terres de la dominicatura a través de contractes d'establiment o d'arrendament perpetu, que estaven subjectes al pagament d'unes rendes, que tant podien ser de tipus econòmic (i que es concretaven en el pagament de diners o d'un percentatge dels fruits de la collita) com personal (la prestació de determinats serveis directes al comanador, o senyor de la comanda).

Aquesta primera part es clou precisament amb una referència a les rendes agràries, de les quals se n'analitza la significació i s'exposa que periòdicament es feien capbrevacions, una mena d'instrument de control a través del qual el comanador tenia informació directa de les seves possessions en el senyoriu. També s'exposa quins mecanismes s'empraven per administrar les esmentades rendes.

La segona part de l'estudi és segurament la més complexa, pel que comporta de recopilació i sistematització de dades. En aquest apartat es fa un repàs històric de cadascun dels masos censals o enfitèutics que formaven part del domini senyorial de Celma al llarg dels segles.

En aquest sentit, s'analitza individualment cada mas (tot i que la distribució s'ofereix a partir de les diverses zones en què es divida el senyoriu: la quadra de la Gateleda, el lloc del Manlleu, la vall de Santa Agnès...) i, a través de la transcripció de centenars de documents, es va resseguint la seva història: la figura dels seus propietaris, les vies successòries i de transmissió de la propietat, les segregacions o incorporacions de terres, les rendes que gravaven la seva propietat...

Aquesta magna tasca de recomposició del teixit social i humà de Celma des del segle XII i fins ben entrat el segle XIX és digna d'elogi, i més si tenim en compte que l'autor (ell mateix descendent d'una de les famílies propietàries d'un mas històric, els Figueras del Manlleu, una família amb una llarga cadena genealògica que a Celma arrenca l'any 1384) ha documentat, en el període de major esplendor de la comanda, una cinquantena de masos diferents, cadascun amb una història i uns avatars particulars, però amb l'al·licient que —tal com succeeix en tota col·lectivitat humana— els fets històrics i els interessos dels uns i dels altres s'entrecreuen moltes vegades.

Amb aquest nou volum es completa un mosaic complex que ajuda a entendre l'esdevenir històric del senyoriu de Celma, aquest cop des del punt de vista del sistema de funcionament. Amb *El senyoriu de Celma. L'esquema funcional*, Figueras posa el punt i final a la seva dedicació a l'estudi de tot el que envolta aquest territori. No obstant això, en la introducció del volum deixa clar, de cara a possibles continuadors de la seva recerca, que encara queda per furgar en alguns aspectes relacionats amb el senyoriu de Celma, com és ara el senyoriu polític, que afectava l'exercici de la funció pública per part dels senyors de la comanda. Si algú s'atreveix a continuar aquesta tasca, de ben segur que ja ho sentirem a dir.